

Literatura

Bordari, hitzen ibilbidea

Ehun urte dira Fernando Artola Sagarzazu, *Bordari*, Hondarribian jaio zela. Olerkigintzari, bertsolaritzari, euskarari emana, sorterritik hain hurbil zuen mugaren zatiketa gainditzeko eginahalez josita ageri zaigu haren bizitza.

OIER GUILLAN

HONDARRIBIARI ESTUKI LOTURIKO pertsona izan zen Bordari. Hondarribiari eta euskarari, euskal kulturari. Nola idazten da herri bat bizi izan dutenen historia? Nola bildu herri baten kaleak egunez egun zeharkatu, bizi, izendatu, arnastu dituztenen uneak, egunak, lerroak? Munduko pertsona bakoitzaren biografia egitea justizia poetikoa egiteko modu ederra litzateke, ehunka eta milaka liburuk osatuko lukete Hondarribia bezalako herri baten liburutegia.

Bildu gara Fernando Artola Bordariren arrastoan, bere jaiotzetik ehun urte igaro diren honetan, eta erabateko justizia poetikoa ezinezkoa bada ere topatu ditugu beste garai batzuen oihartzunak nonahi: ugariak dira Bordarik herriko jendearengan utzitako aztarnak, margoak, poemak, eta haiek guztiak zeharbideen sarea osatzen dute, pertsona baten arnasara itzultzeko. Arrasto bakan batzuk baino ez dira lerro hauetan bildu ditugunak.

Abiatu gara alde zaharrea barrena, arrasto berri batetik bidali dugu begirada atzera: Gipuzkoa plaza eta Satarka kalea pasata behera egin eta bada Bordariri eskainitako kale bat, bere jaiotzetik hurbil dagoena. Batzuetan pertsona baten izena kale bati ematea izan daiteke hura nahi gabe, oharkabea, ahazteko modu bat. Jendeak arraro begiratu gaitu kalearen izenari argazkiak ateratzen hastean. Kale Nagusian ere bada haren jaiotza gogora ekartzen duen plaka bat. Baina nor zen Bordari?, galdetuko diote turistek agian beren buruari.

Bertsogintza, olerkigintza... euskarari lotzen ahal zaizkion hitzak eta kultur ekintzak aurkituko dituzu franko Bordari ezizenaren arrastoan. Bere garaiari zor zaion pertsona izan zen Fernando Artola. Aita parrokiako buru izanik, elizarekin harreman estua izan zuen bizi osoan, gerra aurrean EAJn milita-

tzeari ekin zion eta gerrarekin batera iparraldean hartu zuen babes. Garai hartan ezagutu zuen Henriette Cornu, maitemindu eta ipar-hego, hainbat euskal herritarri gertatu moduan gerrek baldintzatu zieten bizitza.

Mapek inposatutako muga nabarmena da Hondarribian. Arma plazatik begiratu eta han bertan dago Hendaia, hurkoan. Guda batek zauri bilakatzen ahal ditu mapetako marraz, paperean baino jendearen azalean orbaintzen diren lerroak. Halaxe, Henriettek eta Fernandok urteak eman zituzten Hondarribian elkarrekin bizitzen hasi ahal izan ziren arte, Hegoaldeko gerraren ondorio lazgarriez gain naziek Iparraldea okupatua zuteneko garaia ere bizi baitzuten. San Pedro kalean jarria zuten lehen urteetan habia. Gerrak joan ziren baina ez osteak, eta puska luze batean Artolak aliatuentzat egin zuen lan klandestinitatean, EAJk orduan nazien guda-galtzeak Francoren eragina izatea espero baitzuen. Garai hura ere pasa zen eta diktaduraren presio eta mehatxupear, Bordari ezizenarekin Fernando Artola kultur ekintzailea jaio eta bilakatu zen.

Ezizena eta izana

Fernando Artolak garaiko aldizkari eta egunkari ugarietan idatzi zituen testuak, hainbat ezizen erabiliaz. Bordari egin zen bereziki ezagun. Artikuluen bidetik literatura gero eta presenteago egongo zen haren jardunean pasa den mendeko 50eko hamarkadan.

Bordarik etengabeko lanari heldu zion, urteen segidan atal ugari izango zituen: garaiko euskal idazle esanguratsuenak ezagutu zituen, ipar-hego harremanak eta zubiak eraikitzen jardun zen beti; Hondarribian bertan idazten jarduten zirenen lotura izan zen sarri, testuak konpartituz, elkarri irakurritz eta kulturari buruz gogoeta eginez. Santa Maria atearen aldameneko gaztelu gisakoan babestu

HONDARRIBIKO LIBURUTEGIAK UTZIAK

izan ziren, kasu, Klaudio Sagarzazu *Satarka*, Xabier Aranburu eta Rafael Artolaren hitzak, azken honen etxea izanik.

Bertsogintzan ere halatsu. Garaiko bertsolari askoren lagun izan zen, eta bertsolari bultzada erabakigarria eman ziotenen artekoa. Bordariri zor zaio *kartzelako* modalitatearen ideia, besteak beste.

Herriak arnastu dituztenen hatsa suma daiteke nabarmen gerokoentzat utzi dituztenen testuetan, eta Bordariren kasuan ere badago zeri heldu: garaiko Hondarribiaren lekukotza jaso zuen *Olaxti* bilduma, hala hainbeste maite zuen Hondarribiko euskarren bidetik nola edukietatik, urte gutxian desagertzen edo behintzat lausotzen joan den arrantza munduaren eta jendearen berri eman baitzuen. Tartean utzi zituen osteria bilduta argitaratu izan diren hitzaldiak, saiakera laburrak, ipuinak... eta Henrietteren herio-

Goian, Fernando Artola *Bordari*-ri eskainitako kalea, Hondarribiko alde zaharrean. Eskuinean, Bordariren argazki bi. Behekoan, Lazkao Txikirekin ageri da *kartzelako* modalitatea asmatu zuen hondarribitar bertsozalea.

tzaren ostetik 1968an argitaratutako *Goraintzi* ere bai.

Historia liburuek herrien memoria oroitzen dute agian, baina ez pertsonena. Herri bateko kaleek ezin dituzte haien karraketan esan direnak errepikatu, ikusi direnak erkatu. Baina poesiak agian bai, Bordari bezalako pertsonen lanak lagun dezake Hondarribiko jendearen bizimodua, kezkak eta oroitzapenak behin eta berriz islatzen. ■

Hondarribia euskaraz beti

Hondarribiko Udala

UDAL EUSKARA ZERBITZUA HONDARRIBIA